

دستور جلسه: طرح‌های مرتعداری

حاضرین: مهندس خادمی، مهندس فیاض، دکتر افتخاری، دکتر باغستانی، مهندس اجلالی (دفتر فنی مرتع)، مهندس زهدی (شورای عالی جنگل و مرتع)، دکتر رزاقی، مهندس دلآوری (معاون فنی اداره منابع طبیعی خراسان رضوی)، مهندس پهلوان (رییس انجمن صنفی مرتعداران کشور)، مهندس پویا (دبیر کانون انجمن صنفی مرتعداران کشور)، مهندس طاهری یگانه (مرکز اصلاح نژاد و بهبود تولیدات دامی کشور)، مهندس صیادنژاد (معاون فنی مرکز اصلاح نژاد و بهبود تولیدات دامی کشور)، مهندس یوسفی، مهندس آزادی و سرکار خانم مهندس نقی زاده و مهندس اژدری (شرکت سنستا).

غایبین: مهندس یآوری، مهندس بهزاد، مهندس قزلسفلو (معاون فنی اداره منابع طبیعی گلستان)، دکتر ارزانی، مهندس صفرزاده، مهندس ریگی.

نظرات ارائه شده در جلسه:

- در برنامه ششم تلاش شد که وضعیت مراتع در برنامه به خوبی دیده شود که متأسفانه نشد و تنها دو جمله در برنامه راجع به مراتع دیده می‌شود. دفتر فنی مرتع هم روز به روز از لحاظ اعتبارات و نیروی انسانی ضعیف تر می‌گردد در حالیکه مشکلات مراتع روز به روز پیچیده تر می‌گردد. طرح‌های مرتعداری مهمترین و شاید تنها ابزار مدیریتی سازمان جنگلها و مراتع باشد. طبق گزارش دفتر فنی مرتع طرح‌هایی موفق بوده اند که بیشتر انفرادی بوده اند. طرح‌های مشاعی در سطح کشور غالباً ناموفق بوده اند. طرح مدیریت جامع نیز اخیراً از سوی سازمان به عنوان یک راهکار جدید ارایه شده است. اما باید ابتدا امر، یک توافق در صورت مساله و مشکلات موجود و همچنین راهکارها و راه حلها برای مدیریت مراتع کشور حاصل شود و سپس مشخص شود که چه میزان از این ایده را سازمان جنگلها و مراتع توان اجرا و مدیریتش را دارد و در نهایت با مسئولان و کارشناسان خارج از سازمان صحبت کرد (مهندس فیاض).

- اجرای طرح‌های مرتعداری در استان مرکزی سابقه طولانی دارند. در استان مرکزی ۴ درصد مراتع انفرادی و ۹۶ درصد مشاعی هستند. استان مرکزی دارای مراتع روستایی و عشایری کوچرو است. در مرتعی که سطح مرتع اقتصادی باشد و تعداد بهره بردار بین ۱ تا ۲ نفر باشد طرحها از موفقیت برخوردار بوده اند. نسخه فعلی طرح‌های مرتعداری در واقع نسخه طرح انفرادی می‌باشد. شاید این طرحها با یک بازنگری قابلیت اجرا در مراتع مشاعی را داشته باشند. مهندس خادمی نمونه موفق در اجرای طرح‌های مرتعداری می‌باشد. حتی گاهی در اجرای طرح‌های مرتعداری بهره برداران به روشها و نتایجی رسیده اند که از دانشگاه و تحقیقات نیز به روز تر و جلوتر است. آخرین اقدامات سازمان جنگلها و مراتع از سال ۲۰۰۴ به بعد بحث مشارکت مردم بومی بوده تا بدین وسیله مشکلات طرح‌های مرتعداری را حل نماید اما با توجه به کمبود شدید اعتبارات در طرح‌های مرتعداری مشکل حل نشد. برای هر مشارکتی دو بعد مهم انگیزه و اعتماد نقش اساسی را دارند و زیر ساخت مشارکت هستند و بایستی در طرح‌های مرتعداری نیز این دو زیرساخت فراهم شود. شیوه همکاری و مشارکت در طرح‌های مرتعداری با طرح ترسیب کربن متفاوت است. در طرح‌های مرتعداری یک روز برای همه بهره برداران یک کلاس آموزشی برگزار می‌گردد اما در طرح ترسیب کربن ابتدا روستاییان یا بهره برداران گروه بندی می‌شوند (گروه‌های همگن) و سپس برای هر گروه یک نفر سرگروه تعیین شده و آموزشها برای سرگروهها اریه می‌شود و در نهایت هر سرگروه دسته یا گروه خودش را با بودجه خصوصی (صندوق های خرد روستایی) آموزش می‌دهد. این مدل تقریباً در همه کشور همه گیر شده است و از مدل‌های سازمان خواربار جهانی نیز مانند منارید و ... تحت عنوان طرح جامع مدیریت حوزه آبخیز برای مدیریت منابع طبیعی کشور استفاده کرده است. در این مدل توانمند سازی جوامع بومی از لحاظ اقتصادی و فرهنگی مد نظر است. تهدیداتی

هم تحت عنوان ایجاد باغ در اراضی شیب دار یا گیاهان دارویی در طرحهای مرتعداری وجود دارد. باید به مسایل اقتصادی و معیشتی بهره برداران در طرحها توجه شود زیرا در غیر این صورت طرحها از کارایی لازم برخوردار نخواهند بود (مهندس یوسفی).

- طرحهای مرتعداری در واقع مقیاس کوچک مدیریت در مرتع می باشد و مدیریت مرتع در سطوح حوزه آبخیز، شهرستان و استان متفاوت بوده و نیاز به برنامه مدیریتی مخصوص به خود دارند. یعنی باید برای مدیریت کلان مراتع نیز برنامه طراحی کرد. نداشتن برنامه کلان مدیریت این اجازه را به سایر بخشها (مثل معدن) می دهد که برای بهره برداری از مراتع برنامه ریزی کنند. لذا طراحی یک برنامه کلان مدیریتی برای استفاده صحیح از مراتع با کمک کارشناسان و نخبگان مراتع کشور یک ضرورت می باشد. باید سطوح برنامه ریزی را برای مدیریت مراتع کشور در نظر گرفت. طرحهای مرتعداری در مرحله تهیه، اجرا و نظارت مشکل دارد اما باید از چند دهه تجربیات اجرای طرحهای مرتعداری در کشور استفاده نموده و آنها را آسیب شناسی کرد. مثلا در مراتع روستایی و به ویژه در مراتع روستایی مشاعی طرحهای مرتعداری دارای اشکال هستند. الگوهای مشارکتی ناشی از پروژه های بین المللی گرچه خوب هستند اما ایران کشوری با سابقه دامداری چند هزار ساله و فرهنگ مخصوص به خود می باشد. ما در کشور دانش بومی غنی و نظامهای دامداری متفاوتی داریم. لذا باید از الگوهای داخلی برای برنامه ریزی در طرحهای مرتعداری در مناطق مختلف کشور استفاده نمود. باید به فکر ایجاد یک تحول و ایجاد یک نظام مدیریتی نوین در سطوح مختلف برنامه ریزی بود. در موقعیت کنونی عوامل تهدید در مراتع بسیار زیاد بوده و باید برای آنها برنامه ریزی کرد (مهندس زهدی).

- می توان در طرحهای مرتعداری کنونی کشور سه دسته از مشکلات را بر شمرد. مشکلات اجتماعی، سازمانی و فنی. از بعد اجتماعی باید ساختارها و نظام های اجتماعی مردم در سیستم های برنامه ریزی در طرحهای مرتعداری دیده شوند. از بعد سازمانی ارتباط مدیران و مسئولین منابع طبیعی با مردم و نظارت و ارزیابی طرحهای مرتعداری ضعیف و کمرنگ می باشد لذا باید از توان سازمانهای مردم نهاد در نظارت و ارزیابی طرحها حداکثر استفاده را برد. از بعد فنی نیز مراتع در طرحهای مرتعداری به صورت اکوسیستم متعادل در نظر گرفته شده اند و کلیه امور فنی از جمله تعیین ظرفیت مراتع با این دید تهیه شده است. اما در برخی اکوسیستم های مرتعی کشور تغییرات بارندگی سالانه خیلی متفاوت می باشد و اکوسیستم ها را نامتعادل می سازد. از اینرو باید در برنامه ریزی ها به این مساله دقت شود و اکوسیستم در همه نقاط متعادل در نظر گرفته نشود. از سویی در یک اکوسیستم قوی و متعادل یک سطح نسبتا کوچک هم ممکن است اقتصادی باشد اما در یک اکوسیستم ضعیف و نامتعادل یک سطح به ظاهر بزرگ هم ممکن است اقتصادی نباشد. در آمریکا، استرالیا و بیشتر کشورهای اروپایی غالب مراتع انفرادی است اما در آفریقا و برخی کشورهای اروپایی مانند اسکاتلند مراتع مشاعی می باشد (مهندس اژدری).

- مباحثی که در این گونه جلسات مطرح می گردد عمدتا حول یک محور خاص می چرخد اما نسخه شفا بخشی از آن استخراج نمی شود. زیرا برخی مشکلات به مدیریت کلان مراتع مربوط است و نه به اجزای کوچکتر آن مانند طرح مرتعداری. مثلا بحث قوانین و مقررات در کشور بسیار قدیمی بوده و نمی توان با این قوانین مشکلات روز مراتع را حل نمود. اجازه مراتع ممنوع است اما سطح وسیعی از مراتع کشور اجازه داده می شود و ابزاری برای مبارزه با آن وجود ندارد. قوه قضائیه هم پرونده های مربوط به مراتع را خیلی جدی نمی گیرد و باعث ایجاد مشکل در روند اجرای مدیریت صحیح مراتع می شود. الان قانون حفاظت از گون، ممیزی و تنسيق مراتع و ... در کشور دارای مشکلات اساسی می باشند. زیرا بسیار قدیمی هستند و نمی توان مشکلات روز مراتع را با آنها حل و فصل نمود. برآورد مساحتها هم در ممیزی مراتع تقریبی بوده و گاهی یک مرتع ۳۵۰ هکتاری را ۷۰۰ هکتار برآورد کرده اند. از اینرو به روز رسانی ممیزی مراتع از اولویت های مهم کشور در زمینه مدیریت و استفاده صحیح از مراتع می باشد. هیچ طرح جایگزین دیگری به جای طرحهای مرتعداری نمی تواند در مدیریت و اداره مراتع کشور موفق عمل نماید تا مادامی که در شیوه تهیه، اجرا و نظارت یک کار

بنیادی و اساسی انجام نشود. یک شرح خدمات برای تمام مراتع کشور ایران صحیح نبوده و قابلیت اجرایی ندارد. شرکتهای خصوصی در مناقصات گاهی قیمت را حتی از قیمت پایه نیز کمتر ارائه می دهند. در هیچ جای دنیا هیچ طرحی را به مبلغ کمتر از پایه نمی دهند و مشخص است که آن شرکت چگونه کار خواهد نمود. تهیه هر طرح مرتعداری در حداقل مساحت و کار حداقل نیاز به ۲ میلیون تومان هزینه دارد. طرحهای مرتعداری به محض تصویب به دفترخانه می روند و امضا می شوند. دامدار تمام قسمتهایی را که به نفع خودش می باشد (چاه مالدار، مرمت چشمه، انتقال آب، احداث اتاق، آبشخور، کشت علوفه) اجرا می کند و قسمتهای مهم مدیریتی و بیولوژیکی را مانند تعادل دام و مرتع و رعایت زمان ورود و خروج را رعایت نمی کند. از این رو باید شرط تمدید سند طرح مرتعداری را اجرای حداقل ۷۰ درصد پروژه های بیولوژیکی و به ویژه مدیریتی باشد. ضمن اینکه باید مالکیت در طرحهای مرتعداری به شکلی پرننگتر شود (مهندس آزادی).

- بسیاری از تجربیات مفید ناشی از اجرای طرحهای بین المللی و یا کارگاههای آموزشی مردمی با وجود تایید صحت اطلاعات و پیشنهادات مطروحه در آن در کتابخانه سازمان جنگلها و مراتع خاک می خورد و استفاده نمی شود. در طرحهای مرتعداری اگر به مردم بومی و مرتعداران در همه مراحل تهیه، اجرا و نظارت توجه نشود طرحها قطعاً موفق نخواهند بود. گروه های ذینفع در این طرحها باید شناسایی و بررسی شوند. چالش های مراحل تهیه و اجرای طرح بررسی شود و برای آنها راهکارهای کاربردی ارائه شود. باید آنقدر قوی کار کنیم که در برنامه های توسعه کشور مانند برنامه ششم فقط دو جمله راجع به مراتع نباشد. تصمیم گیریها باید از سطوح پایین به بالا باشد. انجمن مرتعداری باید تشکلهای مردمی مرتع را به رسمیت بشناسد و از آنها استفاده کند. زیرا اکنون در تمام دنیا تشکلهای مردمی نقش عمده ای در اجرا، نظارت و محافظت از مراتع دارند. باید قوانین و سیاستها بازبینی شوند. در استان چهارمحال و بختیاری مردم داوطلبانه (به دلیل نامه اداره منابع طبیعی مبنی بر تایید قرق توسط انجمن مردمی) ۱۰ پروانه چرا را باطل و ۵۰۰ هکتار از مراتع را قرق کرده اند هزینه اصلاح و احیا مراتع در حالتیکه مردم در آن دخالت داشته باشند بسیار اندک است. طرح مرتعداری قلمرویی دارای ییلاق، قشلاق و ایل راه باید برای عشایر طراحی شود (مهندس نقی زاده).

- فقط مشکلات طرحهای مرتعداری مطرح نگردد ما بیشتر نیاز به راهکارهای کاربردی برای حل مشکلات داریم. مشکلات را اکثر کارشناسان می دانند اما مهم دانستن راهکارهای عملیاتی و کاربردی است. با مشارکت مردم بومی کسی مخالف نیست اما راه کاری که چگونه باید در این جوامع محلی ایجاد انگیزه و اعتماد کرد، مهم است. به روز رسانی ممیزی ها هم مشکلات خاص خود را دارد (از جمله زیاد شدن تعداد دام دارهای بدون سابقه دامداری). اساسنامه انجمن های صنفی نیز برای واگذاری برخی اختیارات به آنها دارای ایراد و اشکال است که بایستی برطرف شود (مهندس فیاض).

- برای بحث مشارکت مردم چاره ای جز مدیریت جامع نداریم. طرحهای انفرادی باید ادامه یابند و در طرحهای مشاعی مدیریت جامع انجام شود. باید در روند اجرای یک طرح جامع بهره برداران از مراتع نهایتاً به ۲ تا ۳ مرتعدار کاهش یابد. نمونه ای از مدیریت با مشارکت مردم را می توان در شهرستان محلات مشاهده نمود که حرکت شنهای روان را با کاشت گونه *Stipa barbata* مهار کردند اما در شهرستان شازند مردم در مدیریت مراتع منابع طبیعی را قبول ندارند. از اینرو هر منطقه با توجه به شرایطش راهکارهای خاص خود را دارد (مهندس یوسفی).

- کشور چاره ای جز ادامه طرحهای مرتعداری ندارد زیرا حداقل در شرایط کنونی تنها راهکار مدیریت مراتع کشور است. ما در تهیه، اجرا و نظارت بر طرحهای مرتعداری مشکل داریم. در سال ۱۳۸۷ کلیه مشکلات طرحهای مرتعداری بررسی شده و یکصد مشکل در آن دیده شده و برای هر کدام نیز راهکار داده شده است. این مشکلات شامل ساختاری- مدیریتی، اقتصادی- اجتماعی، فنی- اجرایی و حقوقی بوده است. باید این گزارش را مجدداً بخوانیم و با توجه به مشکلات مطروحه، راهکارهای آنرا مورد بررسی قرار دهیم و

راهکارهای کاربردی، عملیاتی و قابل اجرا را استخراج و یا طراحی کنیم. ارزیابی، ارزشیابی و نظارت و پایش طرحها نیز متأسفانه اکثراً به صورت پرسشنامه ای می باشد (دکتر باغستانی).

- طرحهای مرتعداری با ذهنیت مالکیت (از سوی بهره بردار) و بدون در نظر گرفتن نظرات، مشکلات و بدون حضور بهره بردار نوشته می شود (از سوی ادارات منابع طبیعی). قطعاً چنین روندی با هر برنامه دیگری نیز مثمر نخواهد بود. اگر بهره برداران به جلسات تهیه طرحها دعوت شوند، انگیزه بیشتری در اجرای طرح خواهند داشت. باید طرحهای واگذار شده پایش شوند و اگر بهره برداری طرحی را خوب اجرا نمی کند و مراتع را تخریب می کند، باید مرتع را از او گرفت و به شخص دیگری واگذار نمود. قانون جامع منابع طبیعی با کمک انجمن صنفی و پیگیری آنها انجام شده است. انجمن صنفی مرتعداران یک بازوی مناسب برای سازمان جنگلها و مراتع کشور است. اساسنامه انجمن هم باید برای تفویض اختیارات بیشتر به انجمن اصلاح گردد. اتحادیه منابع طبیعی برای حل مشکلات مراتع و منابع طبیعی تشکیل شده است (مهندس پهلوان).

- وظیفه سازمان اصلاح نژاد دام و بهبود تولیدات دامی برنامه ریزی و سیاست گذاری برای ثبات تولید گوشت و شیر خام است. شناسایی ۲۰ درصد از مشکلات یک سازمان می تواند رهگشای ۸۰ درصد مشکلات سازمان باشد. نباید خودمان را درگیر ۱۰۰ درصد مشکلات کنیم. کما اینکه شاید بسیاری از مشکلات به ما مربوط نباشد و یا توان و ابزار و نیروی حل آنها را نیز نداشته باشیم. شناسایی وضعیت موجود قدم اول کار است. و اگر این مشکل برطرف نشود راه به جایی نخواهیم برد. در بخش طیور تا ۹۹ درصد وضعیت موجود کشور شناسایی شده است. در بخش دام سنگین (گاو) در سه بخش شناسایی وضعیت انجام شده است. اصیل تا ۸۰ درصد، آمیخته و بومی به مراتب شناسایی وضعیت موجود کمتر است. در ارتباط با دام سبک هم کدگذاری دام در آینده کمک شایانی به شناسایی وضعیت موجود خواهد نمود. چون حداقل ۵۰ درصد گوشت کشور از دام سبک تهیه می گردد چند سالی است که روی شناسایی دام سبک تمرکز داشته ایم. برای ثبات پایداری در تولید گوشت قرمز برای گاو ما به حد نهایت رسیده ایم. اما در گوسفند و بز هنوز از حد ماکزیمم فاصله داریم لذا در حال حاضر تمرکز روی این بخش می باشد. سه سامانه کوچرو، روستا و مزرعه می توان برای دامداری دام سبک تعریف نمود. تا ۴۰ سال پیش سیستم پرورش دام سبک مرتعی بوده است اما اکنون به سمت مزرعه و بسته پیش رفته است. سامانه مزرعه ای و بسته گوسفند اقتصادی می خواهد. یعنی نژاد غیر بومی و اقتصادی و یا نژاد آمیخته. در سامانه مزرعه پسچر مزارع کمک شایانی به تغذیه دام می نماید. در کشور ۶ میلیون هکتار اراضی آبی و ۱۲ میلیون هکتار اراضی دیم داریم. باید افرادی که دام سبک را پرورش می دهند در ابتدا شناسایی کنیم و سپس برای بهبود اوضاع راهکار ارائه دهیم. قدم اول شناسایی خانواده مرتعداران و شناسایی افراد الگو و تاثیرگذار است. قدم دوم برطرف نمودن موانع قانونی و قدم سوم ارائه طرح و الگو برای مدیریت مراتع کشور است. در سامانه شناسایی دام می توان به سازمانهای مرتبط با مراتع کمک شایانی نمود. همه مشکلات را هم نمی توان به یکباره حل نمود. (مهندس طاهری یگانه).

- همیشه در دولت حرف خروج دام از مرتع و یا دامداری بیرون از مرتع مطرح بوده است. ۹/۵ میلیون تن شیر در کشور تولید می شود که سالانه ۷۰۰ تا ۸۰۰ هزار تن آن صادر می شود و تقریباً شیر تولید کشور وابستگی به مراتع ندارد. سالانه ۲ میلیون تن گوشت مرغ تولید می شود که هیچ گونه وابستگی به مراتع ندارد. از ۸۵۰ هزار تن گوشت قرمز تولیدی در کشور ۵۲ درصد آن توسط دام سنگین با وابستگی کم به مرتع و ۴۸ درصد آن توسط دام سبک تهیه می شود. از این تعداد دام سبک نیز تنها ۲۵ درصد آنها کاملاً به مراتع متکی هستند. از اینرو کم کم به سمتی می رویم که تعداد دام چرا کننده در مراتع بسیار کم شده است اما وضعیت مراتع روز به روز بدتر می شود. همیشه سیاستهای دولت بر خروج دامدار از مرتع بوده و تا حدود زیادی نیز در خروج دامداران موفق بوده است اما وضعیت مراتع کشور روز به روز بدتر می گردد. راه حل اساسی پایه گذاری دامداری نوین در بیرون و داخل مرتع است. پژوهش هایی

برای اقتصادی شدن دامداری با دام سبک در سامانه خارج از مرتع انجام شده است. در داخل مرتع هم باید تعداد دام را کم کرد تا بهره‌وری دامهای موجود بالا رود. باید نرخ بره‌گیری را افزایش داد و بره‌ها نیز خارج از مرتع پروار شوند. یعنی طرح پروار بندی در کنار سامانه مرتعی و با دامهای اصلاح شده باشد. زیرا بره‌های بومی ضریب تبدیل پایینی دارند. باید دامداری داخل مرتع را نوین کرد. شاید اگر همه دامها را هم از مراتع خارج کنیم مشکلات مراتع به قوت خود باقی بماند. سازمان امور دام در زمینه مرتع خیلی موثر عمل کرده اما سایر سازمانهای درگیر با مراتع از جمله سازمان جنگلها و مراتع در بهبود وضعیت مراتع موثر عمل نکرده‌اند. نهادهای مختلف به دنبال اجرای طرح هویت دار شدن دامها هستند و در انجام این امر ضروری و مهم همکاری می‌کنند. باید پلاکهای شناسایی دام بین‌المللی باشند. دامهای فاقد این پلاک در هر نقطه کشور قاچاق محسوب می‌شوند. اجرای این طرح در مواردی همچون آمار دقیق، قاچاق، بیماری دام و انسان و ... کمک بزرگی خواهد نمود. سازمانهای بین‌المللی مانند سازمان ملل و ایکاردا نیز به دنبال اجرای این طرح در همه کشورها هستند. واردات دام از شرق کشور به داخل از واردات تریاک و هروئین بدتر است زیرا کشورهای واردکننده به هندوستان که آلوده‌ترین کشور در بیماری دام است؛ متصل هستند (مهندس صیادنژاد).

- سازمان امور دام در ارتباط با قاچاق دام که تب برفکی را وارد کشور کرده است اقدامی انجام نداده و کنترل مناسبی در این زمینه ندارد. حد مطلوب و پایداری باید در سازمان جنگلها تعریف شود. اجاره مراتع در واقع بازگشت به سیستم قبلی و عامل پایداری در مراتع می‌باشد. سازمان جنگلها و مراتع توان مقابله با اجاره مراتع را ندارد. طرحهای بین‌المللی مانند منارید همه محکوم به شکست هستند زیرا بر اساس عامل متغیر تصمیم گرفته شده است و نه عامل ثابت. مرتع عامل ثابت است و باید انسان و دام را با آن تطبیق داد. اشکال مراتع ما نه بودجه است و نه نیروی انسانی. اشکال کار در مدیریت ناصحیح می‌باشد. در هر برنامه ریزی یک عامل محدودکننده وجود دارد. در مرتع سامان عرفی عامل محدودکننده است و باید همه برنامه‌ریزیها با در نظر گرفتن آن انجام شود. سازمان جنگلها و مراتع تعریف درستی از دامداری در مناطق عشایری و روستایی ندارد و مشخص نیست می‌خواهد به کجا برود. اشتباه آقای پابو در ایران در تعریف سیستم تلفیقی مزرعه و مرتع بود زیرا شکل دامداری و نژادهای دامی مختلف ایران را به خوبی نمی‌شناخت. در روی کاغذ ۳۶ هزار دامدار در استان مرکزی وجود دارد. اما در عمل تعداد خیلی کمتر از این است در حالیکه در تمام برنامه‌ریزیها این ۳۶ هزار نفر ملاک عمل و برنامه است (مهندس خادمی).

- اینکه سازمان جنگلها و مراتع برنامه ندارد حرف غلطی است. پروانه چرا خواسته سازمان بوده و انتظارات نیز در آن روشن و ساده است. دو بحث تعادل دام و مرتع و رعایت زمان ورود و خروج در پروانه‌های چرا به خوبی بازگو شده است. سازمان، برنامه دارد اما نیرو ندارد. طرحهای مرتعداری به خودی خود ایرادی ندارند و مشکل در نحوه تهیه، اجرا و نظارت بر آنها می‌باشد. سازمان جنگلها و مراتع ماهیتاً یک سازمان محدودکننده بوده و مردم با آن همیشه مشکل داشتند. برخلاف جهاد سازندگی که سازمان خدمات‌دهنده بوده و همواره محبوب مردم بوده است. اهرم قانونی قوی برای اجرای قانون نداریم. ضمن اینکه اجاره مرتع غیر قانونی نمی‌باشد. بر اساس تبصره ۱ ماده ۴۷ اجاره مراتع با شرایط خاص امکانپذیر است. در اجرای قانون دو ضعف وجود دارد. اول خود مجریان دولت و دوم تنشهای اجتماعی ناشی از اجرای قانون. طرحهای مرتعداری تنها برای احیا پوشش گیاهی تهیه شده و دام در آن دیده نشده است. ده درصد گله‌های خراسان دوقلوها هستند. شرح خدمات طرحهای مرتعداری ایراد ندارد و نسخه واحدی نیز نمی‌باشد. و هر کارشناسی می‌تواند بر اساس شرایط و روش مناسب خود طرح را تهیه کند. مشاورین اجرای این طرح قوی نیستند و این یکی از مشکلات اساسی طرحهای مرتعداری در مرحله تهیه طرح می‌باشد. باید مراتع در اندازه‌های اقتصادی واگذار شوند و روشهای مختلفی هم برای حذف پروانه چرای دامداران وجود دارد که باید از آنها در نیل به هدف سطوح اقتصادی در مرتع استفاده نمود. مثلاً ترک مرتعداری بدون اطلاع سازمان جنگلها و مراتع به مدت ۲ سال منجر به لغو پروانه چرا می‌گردد. باید با ایجاد اشتغال از وابستگی مردم بر منابع طبیعی کاهش داد. باید از روشهای نوین در کشت و اصلاح گیاهان استفاده کرد. پنج شاخص بارندگی، تبخیر و تعرق، درصد پایه مادری، بانک

بذر خاک در اصلاح و احیا مراتع نقش دارند. بر این اساس در ۵۴ درصد از مراتع استان خراسان رضوی امکان احیا مراتع وجود ندارد. و شاید تا ده سال دیگر هم با توجه به تغییر اقلیم، خشکسالی و ... در همین عرصه های قابل احیا نیز دیگر امکان احیا مراتع وجود نداشته باشد و لذا هم اکنون نیز برای احیا مراتع دیر شده است. قوانین نیز خوب است اما جرایم پیگیری نمی شوند (مهندس دلاوری).

- طرح‌های مرتعداری در سطح ۳۳ میلیون هکتار تهیه شده است. از این میزان ۳۰ میلیون هکتار تصویب شده، ۱۹ میلیون هکتار واگذار شده، ۱۴ میلیون هکتار در دست اجرا بوده و ۶ میلیون هکتار خاتمه یافته است. یک میلیون هکتار نیز طرح‌های راکد و بلا تکلیف می باشد. سازمان جنگلها و مراتع کشور ابتدای هر سال سیاستهای خود را به استانها ابلاغ می کند. از اینرو سازمان بی برنامه نمی باشد. سیاستهای جدید و فعلی سازمان در دو بخش اساسی می باشد. اول در جهت تقویت تشکلهای و انجمن های صنفی که این کار در راستای کاهش تصدی گری انجام شده است. و دوم طرح مرتعداری چند منظوره است که برای آن شرح خدمات نیز تهیه شده است. طرح های مرتعداری باید ابتدا در سطوح وسیع یا کلان برای جوامع مختلف بهره بردار (روستایی و عشایری) تعریف و تعیین شوند و سپس طرح‌های مرتعداری در سطح سامان عرفی و بر اساس دیدگاه طرح‌های کلان مرتعداری تهیه شوند (مهندس اجلائی).

- طرح‌های مرتعداری فعلی قدیمی هستند و در ارتباط با اقتصادی کردن طرح چیزی نوشته نشده است. اما در طرح‌های جدید مباحث اقتصادی مانند گردشگری، گیاهان دارویی، آبی پروری در نظر گرفته شده است بودجه در مدیریت بسیار تاثیر دارد. اخیرا سازمان جنگلها و مراتع با سازمان نظام مهندسی توافقنامه ای امضا کرده که بر اساس آن دامداران با هزینه خودشان یک مهندس ناظری را می گیرند و مهندس ناظر هر سه ماه گزارشی از وضعیت اجرای طرح مرتعداری به اداره منابع طبیعی می دهد و تا گزارش ارایه نشود پول اجرای طرح به دامدار پرداخت نخواهد شد. امسال بودجه ۷ میلیاردی مراتع در مقایسه با بودجه ۲۰۰ میلیاردی بیابان و ۵۰۰ میلیاردی آبخیز بسیار ناچیز است. متولیان مراتع باید حق مراتع را از بودجه کشور بگیرند. زیرا با بودجه کم نمی توان کار اساسی انجام داد. در مراتع اشتهارد بدون اطلاع مرتعدار، مرتع برای شهرک صنعتی واگذار شده است. در مراتع آزادبر شما بهترین مراتع را برای معدن تخریب کرده اند. انجمن صنفی مرتعداران برای هر مرتعدار یک شناسنامه ورود دام صادر کرده و از ورود دامهای غیر مجاز جلوگیری به عمل آورده است. انجمن صنفی مرتعداران استان البرز آمار دقیق دامداران، مسیر کوچ، مراتع اجاره ای و ... را دارد و آماده همکاری با سازمانهای ذیربط می باشد. در استان البرز با ۳ ماه پروار بره ها با وزن ۴۵ کیلوگرم فروخته شدند. و لذا پروار بندی اقتصادی می باشد. دوقلو زایی برای مراتع مناسب نمی باشد. چون یا بره ها ضعیف می شوند، یا سود کمتری دارند و حتی گاهی می میرند. اینکه دام در مراتع کم است، این حرف و ادعای درستی نمی باشد. باطل کردن پروانه چرا نیز باید بر اساس حقوق عرفی باشد. مثلا قرق نباید باعث لغو پروانه چرا شود (مهندس پویا).

- باید ساز و کارهای اجتماعی در لغو پروانه های چرا دیده شود. امروز اگر دنیا به دنبال دانش بومی است پس نشاندهنده اهمیت دانش بومی می باشد. قانون در کنار ساز و کارهای اجتماعی باید برای حل مشکلات مراتع باشد. طرح مرتعداری قلمرویی قبلا توسط خود عشایر کار شده بود و جای خوشبختی است که امروز کارشناسان نیز به این عقیده رسیده اند. سازمان جنگلها بسیاری از اراضی منابع طبیعی را به منطقه آزاد چاه بهار داده است. اراضی را متری ۲ هزار تومان از مرتعدار خریدند اما به یک صنعت آلوده مثل پتروشیمی متری ۶۰ هزار تومان فروختند. مردم بومی این را دیدند و این بازتاب خوبی ندارد. این گونه واگذاریها چندان جالب نیست (مهندس نقی زاده).

- بر اساس آماری که در اطلس دامپروری ارایه شده است آمار دام سبک کشور از ۶۱۰۰۰ هزار واحد دامی به ۷۳۰۰۰ هزار واحد دامی رسیده است و لذا این ادعا که دام کم شده است نیاز به سند معتبر دارد (دکتر افتخاری).

جمع‌بندی:

- بیشتر مشکلات طرح‌های مرتعداری مربوط به نحوه تهیه، اجرا و نظارت بر آنها می‌باشد و هر طرح جایگزینی نیز چنانچه در این سه مرحله مهم دارای اشکال باشد نمی‌تواند جایگزین طرح مرتعداری گردد.
- باید برای مراتع کشور در بعد کلان و وسیع برنامه داشته باشیم و همچنین باید برای طرح‌های مرتعداری روستایی و عشایری یک برنامه کلان جداگانه داشته باشیم و سپس طرح‌های مرتعداری در سامانه‌های عرفی با تبعیت از الگوی کلان تهیه شوند.
- طرح‌های مرتعداری در سطوح بزرگ از موفقیت بیشتری برخوردار بوده اند لذا باید با به روز رسانی ممیزی‌ها و اعمال قانون برای مرتعداران متخلف سطح مراتع حداقل تعدادی از مرتعداران کشور را سمت سطح اقتصادی سوق داد.
- طرح‌های مرتعداری در شکل انفرادی جواب داده است و لذا باید ادامه یابد اما در مراتع مشاعی باید طرح‌های مشاعی مدیریت جامع انجام شود. باید در روند اجرای یک طرح جامع بهره برداران از مراتع نهایتاً به ۲ تا ۳ مرتعدار کاهش یابد.
- باید مشارکت مردم در طرح‌ها را به عنوان اهرم اصلی موفقیت طرح‌های مرتعداری جدی گرفت. اساسنامه انجمن‌های صنفی نیز برای واگذاری برخی اختیارات به آنها دارای اشکال است که بایستی به جهت کاهش تصدی‌گری سازمان جنگل‌ها و مراتع این اشکال برطرف شود.
- مشکلات طرح‌های مرتعداری تا حدود زیادی مشخص است ما راهکارهای کاربردی برای حل مشکلات هنوز حلقه مفقوده مدیریت طرح‌های مرتعداری است که باید روی آن کار شود.

والسلام.